

230 Medal satyryczny

Christian Wermuth
Gotha, 1707
nr inw. ZKW.N.830/2623
srebro, bity, 27 mm, 6,90 g
z kolekcji gen. Jerzego Węsierskiego



Awers: Napis w dziewięciu wierszach: es / sicht / viel / SCHLIMM / aus / IN / POLONIA / M·F· [mense februario] / 1707· (Bardzo źle to wygląda w Polsce w miesiącu lutym 1707). Obwódka promienista, brzeg podniesiony.

Rewers: Ręka trzymająca zwieńczoną koroną królewską świecącą w prawo latarnię, pośrodku której pod uchem data: MDCCVII (1707). W otoku napis: ICH SEH ES GERNE BESSER (Chętnie widziałbym lepiej). Obwódka promienista, brzeg podniesiony.

Medal satyryczny (*Spottmedaille*, medal szyderyczy) wybity w czasie pierwszego panowania Stanisława Leszczyńskiego w Polsce. Według Lipsiusa (1809, s. 240, nr 46) awersem jest przedstawienie latarni, zdaniem Raczyńskiego (1841, s. 87, nr 309) oraz autora medalu Christiana Wermutha – strona z samą inskrypcją. Z kolei E. Hutten-Czapski błędnie odczytuje skrót nazwy miesiąca: M·F· jako inicjały projektanta. Jak pisze A. Więcek, medale satyryczne, mające ośmieszyć przeciwnika, były typowymi emisjami w krajach niemieckich, w Polsce nie znajdowały wielu naśladowców (Więcek 1989, s. 77).

Literatura: Lipsius 1809, s. 240–241, nr 46; Album rycin 1822–28, nr 226; Raczyński 1841, s. 87, nr 309; Hutten-Czapski 1957, t. 2, s. 32, nr 2637; Iversen 1901, s. 232–233, nr 12; Kolekcja Węsierskiego 1970, s. 212, nr 2623 (ten egzemplarz); Wermuth 1976, s. 7, nr 33; Wohlfahrt 1992, s. 408–409, nr 34 001.

J.W.Z.

231 Powrót Stanisława Leszczyńskiego z Saksonii

Christian Wermuth
Gotha, 1707
nr inw. ZKW.N.4776
cyna, bity, 32 mm, 19,59 g
zakup na rynku antykwarycznym w 1987 r.



Awers: Popiersie Stanisława Leszczyńskiego w prawym profilu, w zbroi kirasjerskiej oraz płaszczu. Na przecięciu ramienia sygn. C[hristian]. W[ermuth]. W otoku napis: STANISLAVS I· – D[ei]·G[ratia]·REX POL[oniae]· (Stanisław I, z Bożej łaski król Polski). Obwódka liniowa, brzeg podniesiony.

Rewers: Uzbrojony w miecz, kroczący w lewo lew trzyma owalną tarczę z herbem Leszczyńskich – Wieniawą. W otoku napis: SIC ERAT – IN FATIS (Tak było przeznaczone). W odcinku napis w czterech wierszach: QVEM PATRIS SYMBOLA SPONDET / TVTOR ET AVTOR ADEST / SI PROBET ACTA / DEVS (Bóg jest opiekunem i autorem, jeśli mu się spodoba, wszystkiego, co obiecują ojcowskie symbole). Obwódka liniowa, brzeg podniesiony.

Obrzeże: Napis w dwóch wierszach: STANISLAO I. REGI POL. CVM DEFENSORE SVECO REGE REGUM CAROLO XII. EX / HYBERNIS SAXONICIS DISCENDENTI BONI OMNIS CAUSA. D.D.D. MDCCVII MAI XI (Stanisławowi I, królowi Polski, wraz z obrońcą, szwedzkim królem królów Karolem XII z zimowego leża saksońskiego z pomyślnej dla wszystkich przyczyny opuszczającego daje, ofiaruje, poświęca 1707 roku 11 maja).

Odbitka cynowa medalu wydanego na pamiątkę powrotu Stanisława I Leszczyńskiego z Saksonii w 1707 r. Wyprawa do Saksonii u boku króla Szwecji Karola XII zakończyła się traktatem altransztadzkim z 24 IX 1706 r. zawartym między królem Polski Augustem II a królem Szwecji Karolem XII. W wyniku ustaleń pokojowych kończących wojnę domową w Polsce lat 1704–1706 August II zrzekł się korony polskiej na rzecz Stanisława Leszczyńskiego oraz zgodził na zimowanie wojsk szwedzko-polskich w Saksonii.

Ten typ popiersia królewskiego używany był przez medaliera Christiana Wermutha wielokrotnie. Występuje przynajmniej od 1704/1705 r. (zob. nr kat. 221). Medal ten znany jest w kilku odmianach, również bez napisu na obrzeżu (Gumowski 1950c, s. 71–73). Zajmujące rewers przedstawienie lwa było poprzednio użyte na zapewne pośmiertnym medalu ojca Stanisława Leszczyńskiego, podskarbiego wielkiego koronnego i wojewody poznańskiego Rafała (1650–1703). Medal Rafała Leszczyńskiego wykonał w Szczecinie medalier Johann Engelhardt (Stahr 2008, s. 233, nr 333). Według J.Ch. Albertrandiego (k. 258 v.–259) ikonografia rewersu w postaci lwa odnosi się do klejnotu herbowego Leszczyńskich nadanego Rafałowi Leszczyńskiemu (zm. 1501) przez cesarza Ferdynanda III w 1473 r. wraz z tytułem hrabiego. Kroczący drapieżnik w postawie bojowej może mieć jednak znaczenie jedynie symboliczne, nawiązujące do cnoty męstwa.

Literatura: Albertrandi [b.d.] a, k. 257 v.–259, nr IX; Album rycin 1822–28, nr 188; Bentkowski 1830, s. 143, nr 506; Raczyński 1841, s. 292–293, nr 432 (rew.); Zeltt 1867, s. 87, nr 1795; Chelmiński 1904, s. 92, nr 1190; Erbstein 1908, s. 170, nr 3760; Gumowski 1950c, s. 71, nr 78; Hutten-Czapski 1957, t. 2, s. 29–30, nr 2720; Wermuth 1976, s. 11, nr 266; Wohlfahrt 1992, s. 267, nr 07 053; Bogacz, Kozarska-Orzeszek 1995, s. 57, nr 64; Orzeł i Trzy Korony 2002, s. 312, kat. IV.20 (ten egzemplarz); Tre kronor 2003, s. 25, kat. IV.20 (ten egzemplarz); Stanisław Leszczyński 2005, s. 68 (ten egzemplarz); Forycki 2006, s. 64.

J.W.Z.

232 Medalik satyryczny

Christian Wermuth

Gotha (?), 1734

nr inw. ZKW.N.231

ołów, bity, 21 mm, 3,99 g

z kolekcji Stanisława Gawrońskiego z Szukli



Awers: Uwieńczone laurem popiersie Stanisława I Leszczyńskiego w lewym profilu. W otoku odwrócony napis: STANISLAUS I. ATQ[ue]. II. (Stanisław I i II). Obwódka perełkowa, brzeg podniesiony.

Rewers: Napis w 10 wierszach: VN ☉ VS / HOMO / PROPONIT / 1733 / DEVS / EX DVOBVS / DISPONIT / ·ANDREIOY· / 1734 / N. ☉ 9. (Człowiek proponuje, 1733, Bóg wybiera jednego z dwóch, 1734). Obwódka perełkowa, brzeg podniesiony.

Medalik z cyklu satyrycznych, wybity prawdopodobnie po ucieczce króla elekta do Gdańska w październiku 1733 r. Projektant używa tu pseudonimu Andre Joy, zgodnie z regułą nie podpisując medalika prześmiewczego (Gumowski 1950c, s. 170).